

M. Kaštelan-Macan*

Božidara Magovca 16c
10 000 ZagrebKrunoslav Kovačević
Hrvatski velikani – Vladimir Prelog

Nakladnik: Privlačica d. o. o. Vinkovci, Trg. dr. Franje Tuđmana 2, Vinkovci; Sunakladnik: Hrvatsko društvo kemijskih inženjera i tehnologa; Direktorica: Martina Grgurovac; Autor: Krunoslav Kovačević; Grafička priprema: Privlačica d. o. o.; Korektorica: Ivana Petričević; Tisak: Gradska tiskara Osijek, siječanj 2019., ISBN: 978-953-156-370-3.

Iz uvodne riječi nakladnika

Vinkovački nakladnik Privlačica d. o. o. u svojoj je biblioteci "Hrvatski velikani" dosad objavio dvadeset edukativnih knjiga o hrvatskim znanstvenicima, književnicima, umjetnicima, državniciima i svima koji su oblikovali identitet hrvatske nacije te svojim djelom trajno zadužili hrvatski narod. Među njima istaknuto mjesto imaju dva velika hrvatska znanstvenika, dobitnika Nobelove nagrade za kemiju, Leopold Ružička i Vladimir Prelog.

Predstavljanje knjige "Vladimir Prelog"

Knjiga "Vladimir Prelog" autora dr. sc. Krunoslava Kovačevića izdana je u sunakladništvu s Hrvatskim društvom kemijskih inženjera i tehnologa. Autor je knjigu podijelio na dva glavna poglavlja:

• "VLADIMIR PRELOG – DJETINJSTVO I ŠKOLOVANJE"

Poglavlje obuhvaća podatke o njegovu rođenju u Sarajevu (23. VII. 1906.). Kao osnovnoškolac na dočeku austrougarskog nasljednika Franje Ferdinanda i njegove supruge svjedočio je atentatu na njih, što je u dječjoj duši ostavilo dubok trag. S ocem Milanom Prelogom odlazi 1915. u Zagreb, gdje je završio osnovnu školu i tri razreda realne gimnazije. Školovanje nastavlja u Osijeku, gdje je zaslugom profesora Ivana Kurije zavolio kemiju i objavio svoj prvi znanstveni rad. Maturirao je u Zagrebu 1924.

U Pragu je (1924. – 1928.) studirao kemiju na Tehničkoj visokoj školi i 1929. obranio disertaciju, nakon koje se zaposlio kao voditelj Laboratorija za fine kemikalije (1929. – 1934.).

Prelog oduševljeno prihvaća ponudu da nakon umirovljenja prof. I. Mareka 1935. preuzme vodstvo Zavoda za organsku kemiju te predavanja istoimenog kolegija. Budući da Laboratorij nije bio opremljen za organsku sintezu povezuje se s malom kemijskom tvrtkom Kaštel d. d., što mu omogućuje znanstveni rad sa zainteresiranim diplomantima i doktorandima. Tijekom boravka u Zagrebu objavio je sa suradnicima pedesetak znanstvenih radova u međunarodnim časopisima, što je odjeknulo u znanstvenom svijetu u kojem je ta skupina prepoznata kao Prelogova škola organske kemije.

Na Ružičkin poziv 1941. odlazi na Eidgenössische Technische Hochschule (ETH), gdje nasljeđuje Ružičku i 1975. dobiva Nobelovu nagradu za kemiju. Vladimir Prelog postavio je temelje

moderne stereokemije i kemijske topologije (Prelogovo pravilo predviđanja stereokemije i kemijskih reakcija) te je s R. S. Cahnom i C. Ingoldom postavio tzv. CIP pravila. Zainteresirani će čitatelj detalje o Prelogovu prinosu organskoj kemiji naći u idućem poglavlju.

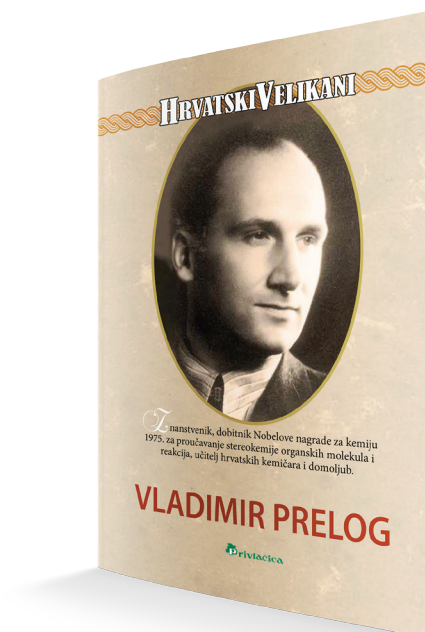
• "IZBOR IZ PRELOGOVIH ZNANSTVENIH RADOVA"

Budući da se ne bavim organskom kemijom, ne mogu ulaziti u detalje Prelogovih istraživanja, pa za informaciju navodim samo naslove obrađenih tema koje su popraćene shemama i tumačenjima: *Heterociklički spojevi i medicinska kemija, Ekstrakti životinjskih organa, Alkaloidi, Ciklički spojevi srednje veličine prstenova, Mikrobnii metaboliti i antibiotici, Transanularne reakcije i struktura spojeva srednje veličine prstenova, Asimetrične reakcije, Stereoselektivnost mikrobnii i enzimatskih reakcija, CIP-pravila i Stereokemijski problemi.*

Autor je u knjigu uvrstio i dva zanimljiva Prelogova članka iz 1986.:

- *Vladimir Prelog*, Uspomene na osnutak "Kaštelova" istraživačkog laboratorija 1936. godine (Monografija izdana u Zagrebu prigodom 50. obljetnice znanstveno-istraživačkog rada u PLIVI (1986.)).
- *Vladimir Prelog*, Neka razmišljanja nakon 118 semestara studija kemije, "Rad" časopis JAZU kem. [425] (1986) 5, 7–18.

* Prof. emer. Marija Kaštelan-Macan
e-pošta: mmacan@fkit.hr

Slika 1 – Tri generacije Prelogovih učenika u Plivinom Klubu, 1989. godine.
Slijeva sjede: R. Seiwerth, D. Kohlbach, V. Prelog, gđa K. Prelog i M. Proštenik;
slijeva stoje: M. Dumić, S. Mutak, B. Glunčić, K. Kovačević, B. Gašpert, M. Žinić, M. Kovačević,
S. Borčić, V. Šunjić i S. Đokić (tadašnji direktor Plivina Istraživačkog instituta).

Zahvale i počasti Vladimiru Prelogu u Hrvatskoj

Prelog je tijekom života počašćen visokim državnim odličjima 1986. i 1996. Počasni je građanin Zagreba i Osijeka i počasni doktor znanosti Sveučilišta u Zagrebu i Osijeku; izvanredni je član HAZU-a; dobitnik nagrade Hrvatskog kemijskog društva “Božo Težak” 1989.

U povodu njegova 90. rođendana 1996. održan je znanstveni simpozij. Obilježavanje 100. obljetnice Prelogova rođenja započelo je 2006. znanstvenim skupom “Vladimir Prelog i hrvatska kemija” i nastavljeno 2007. snimanjem milenijske fotografije zagrebačkih kemičara i kemijskih inženjera u Prelogovu profilu i prijevodom Prelogove knjige “Moja 132 semestra studija kemije”. Knjiga “Živa baština Vladimira Preloga” tiskana je 2008., a već spomenuti “Ogledi o Vladimiru Prelogu” 2010. Njegovo ime nosi jedna zagrebačka ulica i Prirodoslovna gimnazija u kojoj je spomen ploča s Prelogovim likom.

Prelogu je 2006. posvećen *Festival znanosti* s predavanjima i radionicama u Tehničkom muzeju, u kojem je 2008. postavljena zadivljujuća izložba *Nobelovac Vladimir Prelog – Novo lice kemije* autora Nenada Raosa.

Predvorje Fakulteta kemijskog inženjerstva i tehnologije (FKIT) krase Prelogov brončani portret autora Ivica Antolčića, a njegove su biste postavljene u Istraživačkom institutu Plive (autor Kuzma Kovačić) te na Rondeli velikana osječke gimnazije (autor Marijan Sušac). U veliku predavaonicu FKIT-a iz koje je Prelog krenuo na put prema Nobelovoj nagradi postavljen je 2017. reljef s Prelogovim likom i prigodnim tekstom a njegovim se imenom od 2004. ponosi Akademski zbor kemičara. U obilježavanje 100. obljetnice Prelogova rođenja uključio se i HDK Napredak iz Sarajeva stipendiranjem postdiplomandice Dragane Vidaković, polaznice PS Inženjerska kemija.

Kao dodatak knjizi naveden je popis izabranih Prelogovih radova i izjave štovatelja njegova djela.

O autoru knjige

Dr. sc. Krunoslav Kovačević rođen je 1943. u Đakovu, osnovnu školu i gimnaziju pohađao je u Zagrebu. Na Tehnološkom fakultetu diplomirao je 1966., smjer organska kemija, mentor prof. dr. sc. Viktor Hahn. Magistrirao je 1974. na studiju Fizikalne metode u kemiji Farmaceutsko-biokemijskog fakulteta. Svoju je disertaciju *Odvajanje enantiomera razdiobom među tekućim fazama* izradio 1981./82.

na ETH-u u Zürichu pod Prelogovim mentorstvom, obranivši je 1982. na Tehnološkom fakultetu u Zagrebu.

U Istraživačkom institutu farmaceutске tvrtke *Pliva* bavio se 1967. – 1990. sintezom novih biološki aktivnih tvari te izradio laboratorijske i tehnološke postupke njihove pripreme. Autor je dvadesetak znanstvenih radova i koautor dvanaest u svijetu priznatih patenata. Kao izvrstan organizator od 1990. do umirovljenja 2006. obnašao je rukovodeće dužnosti u *Plivinu* Istraživačkom institutu, a nije posustao raditi ni nakon toga.

Dr. sc. Kruno Kovačević aktivan je u *alumni* pokretu od njegovih početaka na Sveučilištu u Zagrebu (bio je potpredsjednik u dva mandata), a danas djeluje u Savezu alumni društava (Alumni UNIZG). Član je fakultetskog AMACIZ-a (*Alma Matris Alumni Chemicae Ingeniarie Zagrebiensis*) od osnutka 1990. te njegova Upravnoga odbora, član uredništva društvenog Glasnika i dugogodišnji pročelnik Akademskoga zbora Vladimir Prelog.

Kao poznavatelj Preloga i njegova djela on se u obilježavanje 100. obljetnice njegova rođenja (2006.) uključio popularnim predavanjima i brojnim člancima u časopisima te sudjelovanjem u organiziranju skupova posvećenih Prelogu. Vrhunac njegova rada bila je knjiga *Ogledi o Vladimiru Prelogu* napisana u koautorstvu s dr. sc. Miljenkom Dumićem, objavljena i predstavljena 2010. na Fakultetu kemijskog inženjerstva i tehnologije u Velikoj predavaonici, koja danas nosi Prelogovo ime. U slobodno vrijeme opušta se bavljenjem maslinarstvom, koje promiče osnivanjem zagrebačkog Maslinarskog instituta, udruge koja okuplja maslinare rekreativce iz Zagreba i Zagrebačke županije.